

Krakowskie biblioteki naukowe w latach 1918—1939 (Szkic informacyjny)*

W badaniach nad rozwojem bibliotek w okresie dwudziestolecia międzywojennego niewiele uwagi poświęcono losom krakowskich bibliotek naukowych. Może to być wynikiem nie tyle słabego zainteresowania, co braku dostatecznego materiału źródłowego do opracowania historii ich działalności. Niniejszy szkic starowi zatem próbę ukazania niektórych, wybranych problemów działalności bibliotek, ich osiągnięć oraz trudności. Dysponując niewielką ilością materiałów, a w niektórych przypadkach prawie żadnymi, autorka zajęła się bibliotekami, które wniosły duży wkład w rozwój nauki polskiej i stworzyły - jak to określił Edward Kuntze - "uczonym aparat naukowy, który by im wystarczał do pracy bez uciekania się do pomocy obcych"¹.

Wybór tematu i przedziału czasowego nie był przypadkowy. Kraków w latach 1918-1939 odgrywał ważną rolę w tworzeniu podstaw życia naukowego, a później w jego pełnym rozwoju. Zajmując drugie miejsce po Warszawie pod względem ilości funkcjonujących bibliotek naukowych, dominował posiadaniem znacznego zasobu starych druków. Sama Biblioteka Jagiellońska posiadała 50% ogólnej produkcji starych druków w Polsce, zaś razem z Biblioteką Muzeum XX Czartoryskich, Biblioteką Polskiej Akademii Umiejętności i Biblio-

teką Muzeum Narodowego wskaźnik ten wynosił 75% krajowego zasobu².

Zbieranie materiałów dotyczących tego tematu ujawniło znaczne ich rozproszenie. W poszukiwaniu informacji sięgnięto do prasy okresu międzywojennego, a więc do niektórych dzienników i czasopism społeczno-literackich, czasopism wydawanych przez towarzystwa naukowe, do bibliotekarskich czasopism fachowych. Podstawę źródłową opracowania stanowiły drukowane sprawozdania bibliotek³, a także dane liczbowe zawarte w poszczególnych tomach "Rocznika Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej". Analizując literaturę naukową dotyczącą bibliotek naukowych w latach 1918-1939, szczególną uwagę zwrócono na pracę Jadwigi Borsteinowej⁴, Stefana Dembego⁵, Edwarda Kuntzego⁶ oraz Władysława Semkowicza⁷. Prace te dotyczą wszystkich bibliotek naukowych w Polsce, nie pomijając oczywiście Krakowa. Informacji dostarczyły autorce również drukowane w "Przeglądzie Bibliotecznym" roczne sprawozdania z działalności bibliotek uniwersyteckich. Wykorzystane zostały także materiały archiwalne odnoszące się do Biblioteki Muzeum Przemysłowo-Artystycznego, przechowywane w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Krakowie⁸ oraz "Dziennik czynności z lat 1918-1939" prowadzony przez pracowników Biblioteki Muz. XX Czartoryskich.

Przedmiot zainteresowania autorki - jak już wspomniano - stanowią będą wybrane problemy działalności krakowskich bibliotek naukowych, a wśród nich:

- a) sytuacja lokalowa, personalna, finansowa;
- b) zbiory bibliotek (stan zbiorów, gromadzenie, opracowanie, ogłaszanie spisów nabytków, informatory o własnych zasobach);
- c) czytelnictwo.

W artykule mogą wystąpić pewne niedoskonałości, nie do wszystkich zapewne źródeł udało się autorce dotrzeć. Opublikowanie go ułatwić może dopełnienie obrazu pracy krakowskich bibliotek naukowych.

Po odzyskaniu niepodległości życie naukowe w Krakowie wkraczało w nowy etap rozwoju. Nowe warunki polityczno-społeczne i kulturalne dyktowały coraz to inne zadania wobec państwa i społeczeństwa. Istotną rolę w tym rozwoju przypadła bibliotekom naukowym. Rozpoczęcie ich działalności, tworzenie nowych napotykało na poważne trudności finansowe i lokalowe.

Rozwój bibliotek naukowych w okresie dwudziestolecia międzywojennego obrazuje przedstawiona poniżej tabela:

Tabela 1

Rozwój bibliotek naukowych w Krakowie
w latach 1918-1939

Stan ilościowy bibliotek naukowych w Krakowie w 1918	Powstało w roku				
	1919	1921	1922	1926	1928
11	3	1	1	1	1

Najstarszą biblioteką naukową w Krakowie była Biblioteka Jagiellońska założona w 1364 r. W XIX wieku powstało dziewięć bibliotek, zaś przed I wojną światową - jedna. W 1918 r. działało w mieście jedenaście bibliotek naukowych, w 1925 roku było ich szesnaście, zaś w 1939 r. osiemnaście. Jadwiga Borsteinowa w pracy "Biblioteki naukowe w oświeceniu statystycznym" oraz "Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej" z 1926 r. (w obu przypadkach dane z 1925 r., podają, iż w Krakowie w 1925 r. istniało 45 bibliotek naukowych⁹). Tym samym Kraków zajmował drugie miejsce po Warszawie, która posiadała ich 146. Na trzecim miejscu sytuował się Lwów z 36 bibliotekami naukowymi.

Pod pojęciem "biblioteki naukowe" J. Borsteinowa rozumiała "biblioteki zawierające dzieła w zakresie nauk teore-

tycznych, bądź stosowanych, bądź też z dziedziny sztuk pięknych"¹⁰. Za kryterium podziału bibliotek posłużył Borsteinowej charakter zbiorów, właściciele oraz liczba posiadanych tomów. Biorąc za podstawę klasyfikację właścicieli, autorka podzieliła biblioteki na państwowe (5), samorządowe (4), towarzystw naukowych i innych (10), duchowne (12), prywatne (1). Kierując się kryterium specjalności, dokonała podziału bibliotek na ogólnonaukowe (6), teologiczne (18), humanistyczne (4), matematyczno-przyrodnicze (1), społeczno-ekonomiczne i prawne (5), medyczne (1), nauk stosowanych (7), sztuk pięknych (3).

W niniejszym szkicu, w przeciwieństwie do J. Borsteinowej, autorka nie uwzględniła bibliotek kościelnych i klasztornych. Przy doborze bibliotek kierowano się pracami S. Dembego, który określenia "biblioteki naukowe" użył w stosunku do siedemnastu omawianych w pracy bibliotek oprócz Biblioteki Naukowego Instytutu Katolickiego.

Przyjmując za podstawę klasyfikację właścicieli - decydentów bibliotek naukowych, można zastosować następujący podział:

a) biblioteki szkół wyższych: Biblioteka Jagiellońska, Biblioteka Akademii Górniczej, Biblioteka Akademii Sztuk Pięknych, Biblioteka Wyższego Studium Handlowego;

b) biblioteki towarzystw naukowych i innych stowarzyszeń: Biblioteka Polskiej Akademii Umiejętności, Biblioteka Naukowego Instytutu Katolickiego, Biblioteka Towarzystwa Lekarskiego, Biblioteka Towarzystwa Ogrodniczego, Biblioteka Stowarzyszenia Przyjaciół Francji;

c) biblioteki instytucji państwowych: Biblioteka Archiwum Akt Dawnych m. Krakowa, Biblioteka Biura Statystycznego m. Krakowa, Biblioteka Spółdzielczego Instytutu Naukowego, Centralna Biblioteka Nauczycielska Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego, Biblioteka Wojskowa Dowództwa Okręgu Korpusu V;

d) biblioteki związane z działalnością muzeów, pełniące charakter muzealno-pomocniczy: Biblioteka Muzeum XX Czartoryskich, Biblioteka Muzeum Narodowego, Biblioteka Miejskiego Muzeum Przemysłowo-Artystycznego, Biblioteka Muzeum Etnograficznego.

Natomiast gdyby za kryterium podziału przyjąć działalność (charakter) gromadzonych zbiorów, klasyfikację można przedstawić następująco:

a) biblioteki ogólnonaukowe: Biblioteka Jagiellońska, Biblioteka PAU;

b) biblioteki humanistyczne: Biblioteka Archiwum Akt Dawnych m. Krakowa, Biblioteka Muz. XX Czartoryskich, Biblioteka Stowarzyszenia Przyjaciół Francji, Centralna Biblioteka Nauczycielska KOSK;

c) biblioteki teologiczne: Biblioteka Naukowego Instytutu Katolickiego;

d) biblioteki społeczno-ekonomiczne: Biblioteka Wyższego Studium Handlowego, Biblioteka Biura Statystycznego, Biblioteka Spółdzielczego Instytutu Naukowego, Biblioteka Muzeum Etnograficznego, Biblioteka Wojskowa Dowództwa Okręgu Korpusu V;

e) biblioteki matematyczno-przyrodnicze: Biblioteka Towarzystwa Ogrodniczego, Biblioteka Akademii Górniczej;

f) biblioteka medyczna: Biblioteka Towarzystwa Lekarskiego;

g) biblioteki sztuk pięknych: Biblioteka ASP, Biblioteka Miejskiego Muzeum Przemysłowo-Artystycznego, Biblioteka Muzeum Narodowego.

Przedstawione dwa typy klasyfikacji bibliotek naukowych Krakowa obrazują równocześnie ich stan liczbowy pod względem przynależności do konkretnego właściciela oraz specjalności gromadzonych zbiorów. Wracając do pierwszego podziału, zauważyć można, iż w latach 1918-1939 działało pięć bibliotek towarzystw naukowych i innych stowarzyszeń,

pięć bibliotek instytucji państwowych, cztery biblioteki szkół wyższych oraz cztery biblioteki związane z działalnością muzeów. Bardziej różnorodnie przedstawia się stan liczebny bibliotek, gdy kryterium podziału stanowi specjalność gromadzonych zbiorów. Dominowały biblioteki o społeczno-ekonomicznym charakterze zbiorów (5), następnie humanistyczne (4), sztuk pięknych (3), ogólnonaukowe (2), matematyczno-przyrodnicze (2), teologiczne (1), medyczne (1).

Jak wyżej wspomniano, w 1918 r. działało w Krakowie jedenaście bibliotek naukowych. Najstarsza, Biblioteka Jagiellońska uważana powszechnie za centralną "bibliotheca patria", posiadała dzięki zabiegom Karola Estreichera jeden z najkompletniejszych zbiorów poloników¹¹. Zamierzeniem K. Estreichera było również skompletowanie wszystkich druków, które od XV w. wyszły na ziemiach polskich, co dawało tym samym Bibliotece pierwszeństwo w gromadzeniu całego polskiego piśmiennictwa drukowanego. Ze względu na uniwersytecki charakter Biblioteki znaczną część księgozbioru tworzyła światowa literatura naukowa. Po zakończeniu działań wojennych przystąpiono do melioracji starego zasobu, ustawiając tomy według numerus currens. Dalsze prace realizowane w latach 1918-1939 to założenie centralnego katalogu czasopism zakładów Uniwersytetu Jagiellońskiego, stworzenie czytelni czasopism naukowych i gazet, osobnego magazynu cimeii i inkunabułów oraz prowadzenie ciągłych prac związanych z konserwacją cennego księgozbioru i zabytkowego budynku¹².

Obok Biblioteki Jagiellońskiej duże znaczenie pod względem wartości i ilości zgromadzonego zbioru miały biblioteki: Biblioteka PAU, Biblioteka Muzeum XX Czaratoryskich oraz Biblioteka Muzeum Narodowego.

Biblioteka Polskiej Akademii Umiejętności, założona w 1856 roku, specjalizowała się w gromadzeniu wszelkich wydawnictw instytucji naukowych z całego świata, otrzymywa-

nych na drodze wymiany za wydawnictwa własne lub jako dary. Ponadto Biblioteka posiadała bogaty zbiór rękopisów i inkunabułów, muzykali oraz poloniców z XVI w. Początkowo zbiory umieszczone były w układzie topograficznym i w układzie geograficznym. W układzie topograficznym ułożono w magazynach druki zwarte, których sygnaturę tworzył stary numer inwentarzowy. Układ geograficzny objął czasopisma i wydawnictwa ciągle. W przypadku tym zastosowano w magazynie kolejność alfabetyczną według miast, w których wydawnictwa te zostały wydane. Stopniowa melioracja księgozbioru polegała na ułożeniu według bieżącej sygnatury magazynowej, odpowiadającej zapisowi w nowym inwentarzu. Prace nad melioracją trwały do 1939 r.¹³.

W pracach wewnętrznych szczególna uwaga zwracana była na czasopisma, których cały zasób uporządkowano. Ponadto w latach 1918-1939 skatalogowano i zainwentaryzowano cały zasób rękopisów, inkunabułów, poloniców XVI w., założono inwentarz dla wszystkich zbiorów oraz opracowano Regulamin Biblioteki PAU i Regulamin porządkowy. Regulamin porządkowy określał między innymi czas trwania pracy, urlopu, a także ustalał zakres prac obowiązujących w Bibliotece. Zawierał również dane odnośnie opracowywania księgozbioru, konserwacji i ewidencji. Regulamin Biblioteki PAU, zatwierdzony na posiedzeniu Zarządu Akademii w dniu 18 października 1927 r., dawał prawo korzystania z czytelni i wypożyczalni "członkom czynnym, korespondentom, współpracownikom Komisji i urzędnikom PAU w Krakowie". Kolejny paragraf Regulaminu głosił, iż "prawo korzystania z czytelni uzyskać mogą osoby pracujące naukowo, które wykażą się jakąś publikacją pisarską lub też poleceniem któregoś z członków Akademii"¹⁴.

Charakter pomocniczy w pracy Muzeów spełniały biblioteki: Biblioteka Muzeum XX Czartoryskich, Biblioteka Muzeum Narodowego, Biblioteka Miejskiego Muzeum Przemysłowo-Artystycznego oraz Biblioteka Muzeum Etnograficznego.

Zbiory Biblioteki Muz. XX Czartoryskich, założonej w 1800 roku, dzieliły się na trzy główne działy: rękopisy, druki, kartografia. Dział rękopisów obejmował dawne Archiwum Czartoryskich, Archiwum XX Drukich-Lubeckich oraz Archiwum Uniwersytetu Wileńskiego i Kuratorię. Dział druków tworzyły druki polskie XVI w., inkunabuły i polonica. Pod względem treści gromadzonych zbiorów dominowały działy: historia, historia literatury do powstania styczniowego oraz historia sztuki¹⁵. W dwudziestoleciu międzywojennym w pracach bibliotecznych szczególnie nacisk położono na opracowanie księgozbioru: a więc przerobienie układu zbiorów w związku z wprowadzeniem w 1920 r. numerus currens, w miejsce układu działowego stosowanego do 1919 r., stworzenie nowego, krytycznego inwentarza rękopisów, prowadzenie prac nad katalogami alfabetycznymi rękopisów, druków polskich XVI w., kartografii. W 1930 r. podjęto studia nad prowieniencją zbiorów, ich losami po 1831 r. oraz historią. Ponadto prowadzono starania o rewindykację rękopisów puławskich z Biblioteki Kórnickiej oraz z Biblioteki Narodowej, zwróconych z Leningradu¹⁶. Znaczną część prac bibliotekarze poświęcili porządkowaniu i inwentaryzowaniu archiwum gospodarczego Czartoryskich, Archiwum Kuratorii Wileńskiej i Uniwersytetu Wileńskiego oraz archiwum własnego do końca XIX w.¹⁷

Biblioteka Muzeum Narodowego, założona w 1879 r., składała się z dwóch części. Jedna, obejmująca książki z zakresu historii sztuki, mieściła się w Muzeum Narodowym w Sukiennicach, druga zaś zawierająca rękopisy i stare druki z XVI i XVII wieku miała miejsce w pomieszczeniu Muzeum Czapskich. Biblioteka ta, a zwłaszcza część księgozbioru mieszcząca się w Muzeum Czapskich, pełniła charakter "Muzeum książki XV-XVIII w."¹⁸.

Szczególna zależność biblioteki od pracy Muzeum widoczna była na przykładzie Biblioteki Miejskiego Muzeum

Przemysłowo-Artystycznego (dawniej Muzeum Miejskiego Przemysłowego, potem Miejskiego Muzeum Techniczno-Przemysłowego), założonej w 1868 r. W wyniku utworzenia przy Muzeum Zakładu Naukowego dla Kobiet, zaczęto gromadzić zbiory z zakresu nauk przyrodniczych, sztuk pięknych, handlu i gospodarstwa¹⁹. Okres pracy kulturalno-oświatowej znalazł odbicie w profilu nabywanej literatury nauk pomocniczych z tego zakresu. Na uzupełnianie zbiorów bibliotecznych duży wpływ miał również fakt powołania Kursów dla rzemieślników, a także wzmożenie działalności związanej z podniesieniem poziomu polskiego przemysłu²⁰. Całość księgozbioru tworzyły biblioteki: Biblioteka z daru Heleny Dąbczańskiej, Biblioteka Dawnych Kursów dla Kobiet im. dra Adriana Baranieckiego, Biblioteka Publiczna im. E. Bandrowskiego, Biblioteka z daru Heleny Adelmanowej oraz dawna Biblioteka Muzeum Przemysłowego²¹. Nadto Biblioteka posiadała gabinet rycin oraz gabinet klisz fotograficznych. Pod względem treści w gromadzonych zbiorach przeważała literatura fachowa z zakresu architektury, historii sztuki, przemysłu artystycznego, techniki i technologii. Z ważniejszych prac zrealizowanych w latach 1918-1939 wymienić należy meliorację księgozbioru poprzez wprowadzenie zasady numerus currens (Biblioteka Dawnych Kursów dla Kobiet), opracowanie nowego inwentarza zbiorów oraz kartkowego katalogu wg autorów i tytułów, inwentaryzacja zbioru klisz fotograficznych oraz założenie nowego katalogu rzeczowego dla zbioru rycin i katalogu dla czytelników.

Biblioteka Muzeum Etnograficznego, powstała w 1911 r., specjalizowała się w gromadzeniu dzieł z zakresu etnografii i etnologii. Obszerny dział tworzyły rękopisy po etnografach: Władysławie Kosińskim, Bronisławie Gustawiczu, a także zbiór pieśni ludowych Seweryna Udzieli. Zbiór ten obejmował 4 000 tekstów, 1 500 melodii, a także 3 teki streszczeń bajek i baśni ludowych, opisy wsi powiatu kra-

kowskiego z roku 1893, spisy nazwisk rodowych wszystkich mieszkańców wiosek powiatu nowotarskiego²².

Specyfiką w gromadzeniu zbiorów oraz różnorodnością odznaczała się Biblioteka Archiwum Akt Dawnych m. Krakowa (1890). Na całość księgozbioru składały się: 1) druki z zakresu historii miasta Krakowa, a więc dzieła i rozprawy dotyczące historii miasta, sztuki krakowskiej, wydawnictwa albumowe, stare kalendarze krakowskie, czasopisma i dzienniki urzędowe, sprawozdania i statuty towarzystw działających na terenie Krakowa oraz wszelkie inne dokumenty odzwierciedlające polityczne, gospodarcze i kulturalne życie Krakowa, 2) dzieła z zakresu historii miast polskich, sztuki polskiej, monografie i wydawnictwa dotyczące Śląska, 3) dzieła pomocnicze do pracy historyków: wydawnictwa źródłowe, katalogi archiwów i bibliotek, biografie, encyklopedie. Szczególnie ważnym osiągnięciem Biblioteki było założenie w 1934 r. nowego działu, obejmującego wydawnictwa i druki dotyczące Legionów Polskich Naczelnego Komitetu Narodowego (1914-1918) oraz Wielkiej Wojny, a także stworzenie nowego katalogu rzeczowego²³.

Oprócz bibliotek wyżej wspomnianych w 1918 r. funkcjonowały w Krakowie także: Biblioteka Biura Statystycznego (1883), Biblioteka Akademii Sztuk Pięknych (1850), Biblioteka Towarzystwa Lekarskiego oraz Biblioteka Towarzystwa Ogrodniczego. Biblioteka Biura Statystycznego specjalizowała się w gromadzeniu dzieł z zakresu statystyki i ekonomii, dotyczących terenów Małopolski a także Austrii, w języku polskim i niemieckim²⁴. Biblioteka ASP gromadziła księgozbiór z zakresu sztuk pięknych, w tym także znaczna część dotyczyła architektury. W latach 1918-1939 zwrócono szczególną uwagę na powiększenie księgozbioru biblioteki (poprzez zwiększenie dotacji pieniężnej), a także jego opracowanie²⁵.

W roku 1919 powstają trzy biblioteki o charakterze

naukowym: Biblioteka Akademii Górniczej, Biblioteka Dowództwa Okręgu Korpusu V oraz Biblioteka Spółdzielczego Instytutu Naukowego.

Zaczątkiem Biblioteki Akademii Górniczej była Czytelnia Studencka utworzona na przełomie 1919/20 roku. Organizacją samej Biblioteki zajęła się dopiero powołana w roku 1921/22 Komisja Biblioteczna. Gromadzona literatura fachowa dotyczyła geologii, górnictwa, hutnictwa oraz działów pokrewnych. Znaczną część księgozbioru stanowiły czasopisma specjalistyczne²⁶.

Biblioteka Wojskowa DOK V powstała z byłej austriackiej Garnisons Bibliothek zu Krakau. Początkowa nazwa brzmiała Biblioteka Oficerska Załogi Wojsk Polskich w Krakowie. W okresie późniejszym stała się biblioteką macierzystą dla 32 bibliotek pułkowych; działających na terenie byłego Dowództwa Okręgu Korpusu V. Księgozbiór obejmował książki i czasopisma o treści wojskowej, dzieła ogólnonaukowe z zakresu historii powszechnej, chemii, fizyki, weterynarii oraz mapy wojskowe. Biblioteka posiadała również dział powieściowy przekazany przez byłe Towarzystwo Wiedzy Wojskowej²⁷.

Jak już wyżej wspomniano, w 1919 r. powstała Biblioteka Spółdzielczego Instytutu Naukowego. Zbiory Biblioteki obejmowały dzieła naukowe, popularnonaukowe z zakresu teorii i praktyki spółdzielczej, ekonomii, socjologii oraz prawa. Ponadto posiadała zbiór statutów, regulaminów, sprawozdań i zamknięć rachunkowych, map, kartogramów, kosztorysów i rycin budynków oraz urządzeń spółdzielczych. Troską personelu, niezależnie od dalszego systematycznego powiększania zbiorów, było zaopatrywanie Biblioteki w najważniejsze dzieła z zakresu kooperacji angielskiej, francuskiej i niemieckiej. Przy Bibliotece działała czytelnia gromadząca głównie czasopisma spółdzielcze polskie i zagraniczne z zakresu kooperacji²⁸.

W 1921 roku założona została Biblioteka Stowarzyszenia Przyjaciół Francji, której księgozbiór stanowiła literatura wyłącznie francuska. Funkcjonująca przy Bibliotece czytelnia posiadała przeglądy i czasopisma w języku francuskim²⁹.

Jako pierwsza tego typu w Polsce w 1922 roku powstała Centralna Biblioteka Nauczycielska Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego³⁰. Głównymi inicjatorami jej założenia byli wiceminister oświaty Tadeusz Łopuszański oraz Tadeusz Kupczyński. Statut Biblioteki z 1926 roku formułował następujące jej zadania: ułatwienie nauczycielom kształcenia się w zakresie pedagogiki i dydaktyki, prowadzenie bibliografii krajowej i zagranicznej literatury pedagogiczno-dydaktycznej, prowadzenie wymiany międzybibliotecznej, pomoc w zaspokajaniu potrzeb nauczycieli zamiejscowych³¹. By móc w pełni realizować zawarte w Regulaminie zadania, gromadzono księgozbiór z zakresu filozofii, nauk społecznych, ekonomicznych i politycznych, językoznawstwa, literatury, matematyki, przyrodoznawstwa, sztuki, geografii i historii. Zasady korzystania z wypożyczalni i czytelni normował Regulamin Biblioteki.

Równocześnie z założeniem uczelni w 1925 r. powstała Biblioteka Wyższego Studium Handlowego. Początkowo Biblioteka miała charakter księgozbioru podręcznego, zaś strukturę organizacyjną uzyskała w 1938 r. na mocy Statutu nadającego uczelni prawa akademickie³². W rozdziale III wspomnianego Statutu stwierdzono, iż Biblioteka "służy wszystkim katedrom i zakładom", zaś działająca czytelnia i "oparte o nią zakłady winny się wzajemnie dopełniać i skupiać literaturę polską i obcą w zakresie nauk gospodarczych i pokrewnych"³³.

"Najmłodszą" biblioteką naukową, działającą w okresie międzywojennym, była Biblioteka Naukowego Instytutu Katolickiego, otwarta 4 listopada 1928 roku. Bibliotekę two-

rzyły dwa oddziały: 1) Biblioteka im. Józefy Kruszyńskiej, zawierająca w głównej mierze dzieła najnowsze w języku polskim, francuskim, niemieckim z zakresu teologii, filozofii, nauk społecznych i sztuki religijnej (1 500 t), 2) Biblioteka Radziechowska ofiarowana Instytutowi przez Stanisława Henryka hr. Badeniego, a wywodząca się z biblioteki domowej hr. Minerów z Witkowa. Księgozbiór tworzyły dzieła z XIX i XX w., dotyczące nauk humanistycznych i społecznych, w liczbie około 4 500 t. Obszernie reprezentowana była literatura pamiętnikarska³⁴.

Przedstawiony powyżej krótki przegląd krakowskich bibliotek naukowych stanowi punkt wyjścia do dalszej charakterystyki ich działalności wewnętrznej i zewnętrznej. Zasadniczy trzon zestawienia tworzyło określenie profilu zgromadzonych zbiorów, a w mniejszej części ich układu magazynowego. Również i w tym wypadku niepełne dane w stosunku do niektórych bibliotek są wynikiem niekompletnych informacji. Rozporządzając istniejącym materiałem, można stwierdzić, w odniesieniu do kilku wyżej wymienionych bibliotek, iż w okresie międzywojennym stosowano układ zbiorów według zasady numerus currens i główne prace w tym okresie dotyczyły przejścia z układu działowego na układ według numeru bieżącego inwentarza. Zasadę tę stosowano w Bibliotece Jagiellońskiej, Bibliotece PAU, Bibliotece Muzeum Czartoryskich oraz w Bibliotece Miejskiego Muzeum Przemysłowo-Artystycznego. W pozostałych istniał układ działowy. Stosowanie układu według numerus currens umożliwiała łatwiejszy dostęp do księgozbioru oraz dokładne rozeznanie w jego zasobach, co było koniecznością w przypadku bibliotek o bogatych zbiorach.

SYTUACJA LOKALOWA, KADROWA, FINANSOWA BIBLIOTEK

Rozwój bibliotek w latach 1918-1939 hamowały trzy

czynnikami: trudna sytuacja lokalowa, finansowa oraz brak odpowiedniej liczby kwalifikowanych pracowników i sił pomocniczych. Sprawy te stanowiły więc dla bibliotekarzy istotne problemy do rozwiązania. Na polu budownictwa bibliotecznego najistotniejszą kwestią stała się budowa nowego gmachu Biblioteki Jagiellońskiej, a także polepszenie sytuacji lokalowej pozostałych bibliotek oraz wprowadzenie nowych ulepszeń w zakresie opracowania i udostępniania zbiorów. Budowa nowego gmachu Biblioteki Jagiellońskiej wymagała szybkiej realizacji ze względu na zagrożenie cennego księgozbioru. Budynek Collegium Maius, w którym mieściły się magazyny, nie odpowiadał najprostszym wymaganiom; brak bowiem było zabezpieczenia przeciwpożarowego, brak ogrzewania i oświetlenia, szczupłość pomieszczeń. Biblioteka stanęła w obliczu dużego niebezpieczeństwa, gdy wskutek nadmiernego obciążenia stropów zawałała się powała w jednej z sal magazynowych. Spowodowało to konieczność natychmiastowego usunięcia ok. 40 tys. tomów. Był to jednak początek ruiny starego gmachu, bowiem już wkrótce zaczęła pękać powała w Sali Gutkowskiego. Dramatyczny apel o nowy budynek stanowiły spleśniałe belki sosnowe z powały Biblioteki, umieszczone w oknach księgarni M. Krzyżanowskiego i G. Gebethnera. Dołączony napis brzmiał: "obecnie kończy swoją służbę, lecz nie oddała posterunku swej młodszej siostrzycy"³⁵. Owcześnie prasa bardzo często na swoich łamach poruszała sprawę budowy gmachu Biblioteki Jagiellońskiej, argumentując koniecznością zabezpieczenia "drogocennych skarbów kultury polskiej"³⁶. W sierpniu 1928 roku ogłoszono konkurs na projekt budynku Biblioteki³⁷. Akt erekcyjny pod budowę nowego gmachu wmurowano 13 czerwca 1931 roku, zaś budowa trwała do 1939. Prace wykończeniowe i adaptacyjne wewnątrz budynku przerwane zostały wybuchem II wojny światowej³⁸.

W trudnej sytuacji lokalowej znalazła się również

Biblioteka PAU. Kryzys pogłębiał ponadto brak funduszy na zakup i konserwację zbiorów oraz szczupłość wykwalifikowanego personelu. W obliczu tak zaistniałej sytuacji rozpatrywano możliwość rezygnacji z posiadania własnego księgozbioru lub częściowego przeniesienia zbiorów do gmachu Biblioteki Jagiellońskiej, by w planach zagospodarowania nowego budynku Biblioteki zarezerwować pewną część pomieszczeń na księgozbiór Biblioteki PAU³⁹. Konkretnych i szybkich działań wymagała przebudowa magazynów bibliotecznych ze względu na brak odpowiedniego zabezpieczenia zbiorów: drewniane regały, brak należytego oświetlenia, duża wilgotność. W latach 1938-39 oddano w depozyt Bibliotece Jagiellońskiej muzykalia⁴⁰.

W maksymalny sposób wykorzystano wszystkie pomieszczenia w Bibliotece Miejskiego Muzeum Przemysłowo-Artystycznego, adaptując nawet dla księgozbioru ubikacje, co miało miejsce w 1932 roku ze zbiorami Heleny z Bielaków Adelmanowej⁴¹. Tylko dwa pomieszczenia na swój księgozbiór posiadała Biblioteka Muzeum Etnograficznego, mieszcząca się na Wawelu. Szczupłość pomieszczeń utrudniała również prace Centralnej Bibliotece Nauczycielskiej KOSK. Przykładów można mnożyć, jednoznacznego stwierdzenia wymaga natomiast fakt, iż wszystkie krakowskie biblioteki naukowe borykały się z trudnościami lokalowymi. W przypadku niektórych bibliotek stan ten przedstawiał się w sposób katastrofalny i stanowił bezpośrednie zagrożenie dla księgozbioru, utrudniając tym samym prace bibliotekarzom. Z brakami pomieszczeń wiązała się niemożność zastosowania najprostszycch urządzeń technicznych, ułatwiających pracę biblioteczną. Również stan ten wpływał hamująco na rozwój czytelnictwa. Wygospodarowane z trudem pomieszczenie lub jego część mogło pomieścić zaledwie paru czytelników. Często brak odpowiedniego oświetlenia lub opału powodował zamykanie czytelników, co miało przykładowo miejsce w Bibliotece Muzeum XX Czartoryskich⁴².

Zdobycie i zagospodarowanie nowego lokalu lub pomieszczenia utrudniała niekorzystna sytuacja finansowa. I w tym wypadku jako przykład służyć mogą największe krakowskie biblioteki naukowe, których sytuacja finansowa była niejako odbiciem trudnego położenia wszystkich bibliotek nie tylko w Krakowie, ale w kraju. Dotacja rządowa dla Biblioteki Jagiellońskiej przed 1918 r. wynosiła 20 tys. koron rocznie. W pierwszych latach po wojnie, wskutek spadku wartości waluty polskiej, kwota ta stanowiła zaledwie ok. 6,6% tej dotacji, w związku z czym fundusz ten nawet w niewielkiej części nie pokrywał potrzeb Biblioteki⁴³. Dodatkowe dochody stanowiły opłaty akademickie, które znacznie przewyższały dotacje rządowe. W bardzo krytycznym położeniu znalazła się Biblioteka w 1923 r. Wobec braku funduszy oraz dużych zaległości finansowych zrezygnowano z prenumeraty licznych tytułów ważnych czasopism oraz zagranicznych wydawnictw naukowych. Z pomocą materialną Bibliotece Jagiellońskiej pospieszyło powstałe w 1923 r. Towarzystwo Biblioteki Jagiellońskiej, spłacając znaczną część długów. Ponadto przez okres kilku lat opłacało studentów do pomocy w katalogowaniu, a także członkowie Towarzystwa skompletowali bibliotekę podręczną czytelników rękopisów i w gabinecie rycin, zakupili wiele cennych rękopisów i wydawnictw jak: "Encyklopedię" włoską czy "Herbarz" Siebmachera⁴⁴. Od 1924 roku nastąpił wzrost dochodów do 100 tys. złotych rocznie, w głównej mierze z opłat studenckich na fundusz biblioteczny. Z budżetu Ministerstwa WROB Biblioteka nie otrzymała żadnych dotacji oprócz niewielkich zasiłków na prace specjalne, wykonywane na zlecenie Ministerstwa. W 1934 r. fundusz uległ kolejnemu obniżeniu na 94 tys. złotych⁴⁵. Dużą pomoc stanowiły także zagraniczne dary pieniężne; tak np. w 1934 r. Fundacja Rockefeller'a udzieliła Bibliotece subwencji w wysokości 1 000 dolarów amerykańskich w złocie na odnowienie średniowiecznych rękopisów.

Trudności finansowe nie ominęły także Biblioteki PAU. Fundusz dla Biblioteki stanowiły zasiłki Ministerstwa WRiOP, pewne dotacje przydzielał Wydział Bibliotek Państwowych tegoż Ministerstwa. Brak funduszy wpłynął na zahamowanie zakupu nowości naukowych, uniemożliwił też konserwację zbiorów. Specjalną kwotę na opłacenie zatrudnionych dorywczo pracowników przydzielił Fundusz Pracy. Od 1935 r. Ministerstwo WRiOP przyznawało Bibliotece dotacje 150 złotych miesięcznie, dzięki czemu przystąpiono do ewidencji dubletów⁴⁶. Z powyższego wynika, iż biblioteki nie posiadały stałych funduszy, co w dużym stopniu uniemożliwiało planowanie w zakresie zakupu czy konserwacji zbiorów.

W przypadku Centralnej Biblioteki Nauczycielskiej KOSK sprawy finansowe normował Statut Bibliotek Nauczycielskich w okręgu Szkolnym Krakowskim, stwierdzając iż "środki na zakup książek i czasopism oraz materiałów bibliotecznych czerpie Centralna Biblioteka Nauczycielska a) z sum przyznawanych jej przez Ministerstwo WRiOP względnie Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego, b) z ewentualnego opodatkowania się nauczycielstwa, c) z ewentualnych podwyżek dochodowych wypożyczalni, d) z darów i zapisów⁴⁷. Jednak dotacje nie były stałe, lecz doraźne; udzielał je Departament Szkolnictwa Średniego Ministerstwa WRiOP (przebiegnie 6 - 8 tys. zł rocznie). W 1926 r. dyrekcje krakowskich gimnazjów złożyły jednorazowo kwotę 819 złotych na zakup książek i opłacenie urzędników pomocniczych⁴⁸.

Lata trzydzieste to także kryzys w działalności Biblioteki Muzeum Przemysłowo-Artystycznego. Skromna dotacja nie pozwalała na prenumerowanie większej ilości czasopism fachowych i zakup niezbędnych dzieł z zakresu techniki, przemysłu i rzemiosła. W stosunku do lat poprzednich zmniejszono zakup książek o 30%, a czasopism o 45%. Przykładowo przypomnijmy, że w latach 1928/29 asygnowano na zbiory i bibliotekę 11 554 złote, zaś w latach 1936/37 tyl-

ko 1 600 złotych⁴⁹. W przypadku Biblioteki Muzeum Czartoryskich budżet roczny w latach 1927 - 1929 wynosił 8 tys. złotych rocznie⁵⁰. Dotacja finansowa przeznaczona dla Biblioteki ASP była tak niska, że "nie wystarczała nawet na prenumeratę czasopism artystycznych zagranicznych, co wobec faktu, że wobec wysokiej ceny tych czasopism w czytelnich publicznych nie spotyka się niektórych z nich tak jak dawniej, grozi zupełnym zerwaniem wszelkiego węzła, choć tak nikłego i niebezpośredniego, z ruchem kulturalno-artystycznym za granicą tak u uczniów, jak i u profesorów"⁵¹.

Trzecim czynnikiem, hamującym rozwój bibliotek, była niewystarczająca liczba bibliotekarzy i sił pomocniczych. Sytuacja zmuszała dyrektorów bibliotek do starania się o fundusze, które pozwoliłyby na opłacenie pracowników potrzebnych do normalnych prac bibliotek. Dużą pomocą służyła wówczas Dyrekcja Funduszu Pracy, dzięki dotacjom której opłacano potrzebnych pracowników. W przypadku bibliotek naukowych sytuacja była bardziej utrudniona, gdyż potrzebowały one pracowników o specjalnym przygotowaniu bibliotekarskim. Stosunkowo niskie płace nie zachęcały do podejmowania pracy w bibliotekach. Kwestie osobowe najbardziej uregulowane miała Biblioteka PAU. W okresie od 1920 r. do 1926 r. personel biblioteczny stanowił dyrektor i dwóch bibliotekarzy. Od roku 1929 ustalona została liczba stałych pracowników biblioteki. Ponadto zatwierdzono stanowiska: inspektora, dyrektora, bibliotekarza i trzy siły pomocnicze⁵². W Bibliotece Jagiellońskiej w 1918 r. pracowało siedmiu bibliotekarzy, w 1928 r. szesnastu stałych bibliotekarzy. W 1939 r. całą obsadę tworzyli: dyrektor, pięciu bibliotekarzy, trzy asystentki oraz jeden adiunkt⁵³. Personel Centralnej Biblioteki Nauczycielskiej stanowili: kierownik, którym był mianowany przez kuratora nauczyciel gimnazjalny na płatnym urlopie,

jeden urzędnik pomocniczy oraz jeden służący gimnazjalny⁵⁴.

ZBIORY BIBLIOTEK

Kolejną ważną kwestią w omawianym problemie jest stan ilościowy księgozbiorów krakowskich bibliotek naukowych w latach 1918 - 1939. Stan ilościowy zbiorów krakowskich bibliotek naukowych przedstawia tabela nr 2, ukazująca kształtowanie się księgozbioru bibliotek w poszczególnych latach. Na jej podstawie można również dokonać podziału bibliotek biorąc pod uwagę wielkość zbiorów:

1) biblioteki duże, liczące powyżej 50 tys. tomów, do których zaliczyć można: Bibliotekę Jagiellońską, Biblioteki PAU, Bibliotekę Muz. XX Czartoryskich, Bibliotekę Muzeum Narodowego;

2) biblioteki średnie o liczbie posiadanych tomów powyżej 10 tys., a więc Bibliotekę Miejskiego Muzeum Przemysłowo-Artystycznego, Centralną Bibliotekę Nauczycielską KOSK, Bibliotekę Wojskową, Bibliotekę Muzeum Etnograficznego, Bibliotekę Archiwum Akt Dawnych, Bibliotekę Towarzystwa Lekarskiego, Bibliotekę Biura Statystycznego, Bibliotekę Akademii Górniczej;

3) biblioteki małe, liczące poniżej 10 tys. tomów: Biblioteka ASP, Biblioteka Naukowego Instytutu Katolickiego, Biblioteka Spółdzielczego Instytutu Naukowego, Biblioteka Towarzystwa Ogrodniczego, Biblioteka Wyższego Studium Handlowego, Biblioteka Stowarzyszenia Przyjaciół Francji.

Stan zbiorów bibliotek w latach 1918 - 1939 ulegał ciągłym zmianom, co wiązało się z koniecznością realizacji zapotrzebowań czytelników. Biblioteki mogły zwiększać swoje księgozbiory także dzięki darom, wymianie za wydawnictwa własne, w mniejszym stopniu dzięki egzemplarzowi obowiązkowemu.

Stan księgozbioru w tomach

Tabela 2

Nazwa biblioteki i jej rok założenia	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
Bibl. Jagiellońska (1364)	457792	461624	467980	475088	485880	493166	501155	510919	511309	522508	532474	542857	554570	566104	575434	590285	609765	618943	630208	646446	667018	699796
Bibl. Polskiej Akademii Umiejętności (1856)		47937	48555														152826	168051	173061	187553	193619	199796
Bibl. Muzeum Czartoryskich (1800)							70000										71491				74590	805000
Bibl. Muzeum Narodowego (1879)										50000												
Bibl. Miejskiego Muzeum Przemysłowo-Artystycznego (1868)						25000				41798									47656		48168	
Bibl. Muzeum Etnograficznego (1911)	1028	1113	1166	1246					1392				11553	12744								
Bibl. Wojskowa DOK V (1919)							5349															
Centralna Bibl. Naukowej KOSK (1922)										6000									13069	13379	13721	
Bibl. Biura Statystycznego (1883)												9395	12004									
Bibl. Archiwum Akt Dawnych (1890)						8825	10006															14150
Bibl. Naukowego Instytutu Katolickiego (1928)										6000												
Bibl. Akademii Górniczej (1919)											7016	7300										
Bibl. Akademii Sztuk Pięknych (1850)											3755	4058	4140	4331	4509	4602	4714	4801	4909	5057	5059	
Bibl. Spółdzielczego Instytutu Naukowego (1919)												1500	2401									
Bibl. Towarzystwa Ogrodniczego													850									
Bibl. Towarzystwa Lekarskiego (1862)										12424												
Bibl. Wyższego Studium Handlowego (1925)								540		1290	1937	1553										12115
Bibl. Stowarzyszenia Przyjaciół Francji (1921)														2000								

Ogólną liczbę księgozbioru stanowi suma: druków, inkunabułów
oraz rękopisów
t - liczba tytułów
~ w przybliżeniu

WYMIANA - DARY - EGZEMPLARZ OBOWIĄZKOWY

Głównymi źródłami wpływów zbiorów w Bibliotece Jagiellońskiej były wymiana, dary, egzemplarz obowiązkowy i zakup. Biblioteka utrzymywała kontakt z 23 zagranicznymi bibliotekami w 10 państwach oraz z 32 instytucjami naukowymi, prowadząc wymianę zbiorów. Cenne dary napływały z Ligi Narodów, Smithsonian Institution, Fundacji Carnegiego, Bodleian Library oraz z Uniwersytetu Jagiellońskiego i Polskiej Akademii Umiejętności w kraju, a także z wielu polskich bibliotek i instytucji naukowych. Rząd francuski ofiarował Bibliotece 19 czasopism naukowych, książek i dysertacji⁵⁵. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 12 lutego 1919 r. przyznawało Bibliotece Jagiellońskiej egzemplarz obowiązkowy.

W Bibliotece PAU główne źródła wpływu stanowiły wymiana i dary. Biblioteka otrzymywała z zagranicy drogą wymiany za wydawnictwa własne, wydawnictwa z 54 akademii i 460 instytucji naukowych z 44 krajów. Z wymiany tej wpłynęło do Biblioteki w roku 1926/27 2 287 tomów w 5 609 zeszytach i numerach. Wydawnictwa polskie otrzymywała z 245 instytucji z 55 miast w liczbie 306 tytułów, w 342 tomach i 1 705 zeszytach i numerach⁵⁶. W roku 1937/38 w drodze wymiany wpłynęły do Biblioteki 262 wydawnictwa polskie i 2 222 tomy wydawnictw zagranicznych z 91 akademii i 1 106 instytucji naukowych⁵⁷. Wymiana ta nie zawsze była regularna, ciągłość wymiany występowała jedynie w przypadku Bułgarii, Finlandii, Szwajcarii, USA. Dary z Polski dla Biblioteki napływały od Instytutu Wydawniczego "Biblioteka Polska" w Warszawie, Krakowskiej Spółki Wydawniczej, Wojskowego Instytutu Naukowo-Wydawniczego w Warszawie, Książnicy-Atlas we Lwowie, Wojskowego Instytutu Geograficznego w Warszawie, "Księgarni Polskiej" Towarzystwa Polskiej Macierzy Szkolnej i innych. Przykładowo w roku

1926/27 Biblioteka PAU otrzymała w darze 394 dzieła w 438 tomach od osób prywatnych i instytucji, zaś w roku 1937/38 129 tomów, zakupiono 43 tomy⁵⁸. Z zagranicznymi instytucjami i akademiami Biblioteka utrzymywała kontakty za pośrednictwem Stacji Akademii w Paryżu i Rzymie oraz organizacji międzynarodowych.

Skromna dotacja nie pozwalała pracownikom Biblioteki Miejskiego Muzeum Przemysłowo-Artystycznego na zakup dużej ilości wydawnictw. W związku z czym powiększono zbiory drogą wymiany za wydawnictwa własne oraz dary. Najzasobniejsze dary to księgozbiory: Heleny Dąbczańskiej, Heleny Adelmanowej, pułkownika Hackbeila, inż. Karola Rollego. Za pismo "Rzeczy Piękne" Biblioteka otrzymywała szereg nowych wydawnictw od bibliotek krajowych, a także ofiarowywała je bezpłatnie⁵⁹.

W Bibliotece Muz. XX Czartoryskich główne źródło wpływów zbiorów stanowiły dary osób prywatnych, bibliotek, instytucji naukowych, a także egzemplarz autorski, wymiana dubletów i zakup. Znaczna część darów wpływała od rodziny książęcej.

Zbiory Biblioteki Spółdzielczego Instytutu Naukowego pochodziły w przeważającej części z zakupów oraz darów od poszczególnych związków i stowarzyszeń spółdzielczych. Wśród ofiarodawców dominowały: Krajowy Patronat Spółdzielni Rolniczych we Lwowie, Związek Spółdzielni Zarobkowych i Gospodarczych w Poznaniu, Związek Polskich Spółdzielni Spożywców w Warszawie. Zagraniczne dary pochodziły od takich związków spółdzielczych, jak: The Alliance Cooperative International w Londynie, l'Institut International des Classes moyennes w Brukseli, Centre federatif du Credit populaire en France w Paryżu, Liga Spółdzielcza we Włoszech, Della Liga nazionale della Cooperative w Mediolanie, Ustredni Svas Ceskych Družestw w Pradze oraz za pośrednictwem poselstw i konsulatów polskich w Czechosłowacji, Jugosławii, we Włoszech i Stanach Zjednoczonych⁶⁰.

Głównym źródłem wpływu Centralnej Biblioteki Nauczycielskiej KOSK był zakup, w mniejszym stopniu dary. Dary napływały m.in. z Polskiej Akademii Umiejętności, Ministerstwa WRiOP, Państwowego Wydawnictwa Książek Szkolnych, Funduszu Kultury Narodowej⁶¹.

Dużą pomocą w powiększaniu zbiorów Biblioteki Muzeum Etnograficznego były głównie dary od osób prywatnych, etnografów i kolekcjonerów. Cenną inicjatywę wykazała redakcja pisma "Podhalanin" z Nowego Targu, która nadsyłała wycinki etnograficzne z polskich czasopism⁶².

Dary to również jedno z głównych źródeł wpływów zbiorów, oprócz zakupów, w Bibliotece Stowarzyszenia Przyjaciół Francji. Ofiarodawcami były takie instytucje jak: "Przyjaciele Polski", "Aliance Francaise", "Stowarzyszenie Francusko-Polskie", "Service des oeuvres francaises a'l'etranger"⁶³.

Zestawiając podane wyżej dane, można stwierdzić, iż we wszystkich bibliotekach zasadniczymi źródłami wpływów zbiorów były: wymiana za wydawnictwa własne lub dublety, dary, zakup, w niektórych wypadkach egzemplarz obowiązkowy. Sytuacja ta wiązała się ze wspomnianymi wcześniej trudnościami finansowymi, z jakimi borykały się w latach 1918-1939 krakowskie biblioteki naukowe. Z drugiej zaś strony miało to dodatni wpływ na rozwijanie współpracy międzybibliotecznej.

KATALOGI

Tabela nr 3 informuje o rodzajach katalogów stosowanych w bibliotekach naukowych Krakowa w latach 1918 - 1939. Podział ten objął kartkowe katalogi alfabetyczne i działkowe oraz książkowe katalogi alfabetyczne i działkowe. Najczęściej stosowaną formą były katalogi kartkowe, a jedynie

Rodzaje stosowanych katalogów

	Rodzaje katalogów			
	alfabe- tyczny kartko- wy	działowy kartkowy	alfabe- tyczny książko- wy	działo- wy książko- wy
Bibl. Jagiellońska	+	+		
Bibl. Polskiej Akademii Umiejętności	+	+		
Bibl. Muzeum Czartoryskich	+	+	+	
Bibl. Muzeum Narodowego	+			
Bibl. Miejskiego Muzeum Przemysłowo-Artystycznego	+	+	+	
Bibl. Muzeum Etnograficznego	+			
Bibl. Wojskowa DOK V	+		+	+
Centralna Bibl. Nauczycielska KOSK	+	+		
Bibl. Biura Statystycznego	+	"		
Bibl. Archiwum Akt Dawnych	+	+		
Bibl. Naukowego Instytutu Katolickiego	+	+		
Bibl. Akademii Górnictwej	+	+		
Bibl. Akademii Sztuk Pięknych	+			
Bibl. Spółdzielczego Instytutu Naukowego			+	+
Bibl. Towarzystwa Ogrodniczego	+		+	
Bibl. Towarzystwa Lekarskiego	+	+		
Bibl. Wyższego Studium Handlowego	+			
Bibl. Stowarzyszenia Przyjaciół Francji	+			

w czterech przypadkach prowadzono katalogi książkowe oprócz kartkowych. W bibliotece Spółdzielczego Instytutu Naukowego natomiast zastosowano wyłącznie katalogi książkowe.

Biblioteka Jagiellońska posiadała trzy katalogi alfabetyczne: 1) dzieł obcych, 2) dzieł polskich niezmeliorowanych, 3) dzieł polskich zmeliorowanych oraz skatalogowanych od 1906 roku. Ponadto istniały dwa kartkowe katalogi działowe: stary założony przez Karola Estreichera oraz nowy, założony w 1906 roku. Te dwa ostatnie nie spełniły jednak swojego zadania, gdyż pierwszy był przestarzały i niekompletny, drugi zaś nie posiadał rozbudowanego schematu. Zamierzeniem pracowników było połączenie trzech katalogów alfabetycznych w jeden ogólny oraz przebudowanie katalogów rzeczowych⁶⁴. Reformę katalogów alfabetycznych rozpoczęto w roku 1929/30. W 1936 r. założono Centralny katalog czasopism zakładów UJ w układzie alfabetycznym.

Regulamin porządkowy Biblioteki PAU zalecał utworzenie kartkowego katalogu alfabetycznego, jednego "dla wszystkich książek jakiegokolwiek języka, treści i pochodzenia Wydawnictwa ciągle mają odrębny katalog alfabetyczny, jednakże w katalogu głównym znajdują się odsyłacze do nich i do większych rozpraw w nich zawartych"⁶⁵. Zbiory specjalne, a więc: rękopisy, cimelia, ryciny, mapy miały osobne katalogi alfabetyczne, zaś biblioteka podręczna katalog rzeczowy. W Bibliotece PAU funkcjonował także katalog rzeczowy, który obejmował całość zbiorów.

W Bibliotece Muz. XX Czartoryskich do roku 1919 utrzymywał się wprowadzony przez Józefa Lepkowskiego katalog działowy. W następnych latach rozpoczęto przebudowę i rozbudowę katalogów alfabetycznych i działowych. Całość zbiorów obejmował katalog działowy. Rękopisy posiadały: katalog alfabetyczny Archiwum Czartoryskich, katalog alfabetyczny rękopisów Archiwum Kuratorii Wileńskiej oraz katalog rękopisów iluminowanych. Ponadto utworzono pięć katalogów

działowych druków polskich XVI w., katalogi alfabetyczne cimeli, dyplomów, inkunabułów oraz poloniców. Istniał również katalog czasopism oraz książkowy katalog inkunabułów.

Biblioteka Miejskiego Muzeum Przemysłowo-Artystycznego posiadała kartkowe katalogi alfabetyczne autorskie i tytułowe, katalog działowy obejmujący całość zbiorów, kartkowy katalog działowy rycin oraz katalog anonimów. Ponadto istniały katalogi książkowe alfabetyczne według autorów i tytułów dla czytelników. W 1939 r. powstało Biuro Katalogu Centralnego Biblioteki Miejskiej, które miało na celu utworzenie kartkowego katalogu wszystkich księgozbiorów należących do miasta Krakowa⁶⁶.

Biblioteka Wojskowa DOK V prowadziła katalog alfabetyczny i działowy w postaci kartoteki i w formie książkowej w oparciu o system wojskowy według wzoru stosowanego przez Centralną Bibliotekę Wojskową w Warszawie.

Centralna Biblioteka Nauczycielska KOSK posiadała kartkowy katalog alfabetyczny oraz kartkowy katalog działowy, którego schemat został zatwierdzony przez Ministerstwo WRIOP. Schemat ten opierał się na systemie dziesiętym, odmiennym jednak od systemu Dewey'a⁶⁷.

W Bibliotece Archiwum Akt Dawnych funkcjonował kartkowy katalog alfabetyczny, obejmujący całość zbiorów oraz katalogi szczegółowe, a więc: katalog druków historii miasta Krakowa, katalog dzieł z zakresu historii i monografii miast polskich, katalog dzieł pomocniczych historii.

Przedstawione wyżej dane o rodzajach stosowanych katalogów jeszcze nie w pełni wyczerpują problemy katalogów. Można jednak stwierdzić na podstawie podanych przykładów, iż w krakowskich bibliotekach naukowych zawsze dążono do wszechstronnego opracowania zbiorów, realizując tym samym potrzeby użytkowników. Czyniono to oczywiście w miarę posiadania odpowiednich funduszy i personelu.

SPISY NABYTEKÓW, INFORMATORY O WŁASNYCH ZASOBACH, WYDAWNICTWA WŁASNE

Jedną z form informacji o zbiorach bibliotecznych było ogłaszanie spisów nabytków, wydawanie informatorów o własnych zasobach oraz wydawnictwa własne. Dla ułatwienia informacji czytelnikom Biblioteka Jagiellońska wydała w 1925 r. drukowany katalog biblioteki podręcznej oraz biura katalogowego opracowany przez Józefa Grycza⁶⁸. Katalog ten został wydany po przeprowadzonej w latach 1923 - 1924 reorganizacji biblioteki czytelnianej. Opracowane przez Kazimierza Piekarskiego inkunabuły wydano drukiem w postaci inwentarza przybytków⁶⁹. Opracowano również dział nut (W. Horodyński)⁷⁰ oraz książki o muzyce (J. Reiss)⁷¹. Przedmiotem zainteresowania badaczy stały się także pojedyncze, cenne egzemplarze Biblioteki Jagiellońskiej⁷². Historią Biblioteki Jagiellońskiej i jej zasobów zajęła się Wanda Konczyńska, umożliwiając tym samym czytelnikowi poznanie Biblioteki⁷³.

Również i pracownicy Biblioteki Muz. XX Czartoryskich dążyli do zaznajomienia szerszego grona czytelników z własną biblioteką i jej cennym księgozbiorem. W 1935 r. Stanisław Komornicki i Maria Gąsiorowska opracowali katalog rękopisów iluminowanych, publikując opisy najcenniejszych egzemplarzy⁷⁴. W związku z przypadającym w 1936 r. jubileuszem 60-lecia przeniesienia Muzeum do Krakowa, podjęto prace nad przygotowaniem pracy dotyczącej historii zbiorów. Pracami tymi kierował Karol Buczek, który uporządkował archiwum Muzeum (194 tomy i teki) oraz opublikował krótki zarys dziejów Biblioteki⁷⁵. Kustosz Jacek Lipski opracował i wydał "Materiały do dziejów szkolnictwa polskiego z rękopisów Muzeum XX Czartoryskich" oraz katalog "Archiwum Kuratorii Wileńskiej A. Czartoryskiego"⁷⁶. W związku ze studiami nad proveniencją i historią ręko-

pisów powstały rozprawy autorstwa gen. Mariana Kukieła "Banicja ks. Czartoryskiego i katastrofa Puław" oraz "Archiwum polityczne powstania styczniowego w Muzeum XX Czartoryskich"⁷⁷ i Karola Buczka "Z dziejów polskiej archiwistyki prywatnej. Archiwa XX Czartoryskich"⁷⁸.

Biblioteka PAU w latach 1918 - 1939 nie wydała innych opracowań dotyczących własnych zbiorów, oprócz katalogu czasopism i wydawnictw ciągłych, opracowanego przez F. Papee⁷⁹.

Szeroką akcję propagandową o własnych zbiorach prowadziła Centralna Biblioteka Nauczycielska KOSK. Nowości wpływające do Biblioteki ogłaszane były co miesiąc w "Dzienniku Urzędowym Kuratorium OSK" od roku 1927. Ponadto w "Dzienniku" tym publikowano spisy czasopism, będących w posiadaniu Biblioteki. Biblioteka wydawała także drukowane katalogi rzeczowe dotyczące metodyki i dydaktyki poszczególnych przedmiotów, które następnie rozsyłano do szkół⁸⁰. Kuratorium OSK a także szkoły otrzymywały afisze reklamujące księgozbiór Biblioteki.

W mniejszym zakresie informowały o swoich zasobach Biblioteka Stowarzyszenia Przyjaciół Francji, Biblioteka Spółdzielczego Instytutu Naukowego czy Biblioteka Wojskowa. Stowarzyszenie Przyjaciół Francji wydawało "Bibliotekę Stowarzyszenia Przyjaciół Francji", w tym to wydawnictwie co dwa lata ukazywały się sprawozdania z działalności Biblioteki. W sprawozdaniu za rok 1921 zawarty został "Katalog Biblioteki SPF z dnia 31 grudnia 1921 roku", z podaniem sygnatur (562 numery) oraz spis czasopism francuskich w liczbie 16⁸¹. Trudno jest stwierdzić, czy owe sprawozdania ukazywały się regularnie i jaka ich była liczba, gdyż do pozostałych nie udało się dotrzeć. W 1932 roku pracownicy Biblioteki Wojskowej opublikowali katalog biblioteki z podaniem stanu księgozbioru⁸².

Zasygnalizowane przykłady stosowania różnych form

propagowania własnych zbiorów i informowania o nich wyczerpują niejako różnorodność metod w tym względzie. W przypadku pozostałych, a nie uwzględnionych bibliotek, przypuszczać należy, iż postępowały podobnie.

CZYTELNICTWO

Każda biblioteka naukowa obsługiwała określone grono czytelników, związanych pracą naukową, pracą zawodową, bądź zainteresowaniami z profilem reprezentowanym przez daną bibliotekę. W tym względzie najbardziej uniwersalny charakter miała Biblioteka Jagiellońska, której czytelnikami byli uczeni z kraju i zagranicy, profesorowie krakowskich uczelni oraz studenci. Regulamin Biblioteki PAU zakładał, iż: "prawo korzystania z czytelni i wypożyczalni przysługuje członkom czynnym, korespondentom, współpracownikom komisji i urzędnikom PAU w Krakowie", dalej zaś, iż "prawo korzystania z czytelni uzyskać mogą osoby pracujące naukowo, które wykażą się jakąś publikacją pisarską albo też poleceniem któregoś z członków Akademii".

Czytelników Biblioteki Muzeum Czartoryskich stanowiła grupa badaczy polskich i zagranicznych.

Z Centralnej Biblioteki Nauczycielskiej KOSK korzystać mogli nauczyciele szkół średnich i powszechnych, słuchacze Wyższego Kursu Nauczycielskiego, wizytatorzy i urzędnicy Kuratorium słuchacze Państwowego Pedagogium, a także studenci.

Biblioteka Spółdzielczego Instytutu Naukowego służyła przede wszystkim uczniom Naukowego Kursu Spółdzielczego, słuchaczom Wydziału Rolniczego UJ oraz pracującym naukowo spółdzielcom. Biblioteka Muzeum Etnograficznego służyła głównie nauczycielom robót ręcznych, malarzom, dekoratorom, naukowcom zajmującym się ludoznawstwem, architektom oraz

zainteresowanym uczniom. Dla uczniów szkoły realnej organizowano kursy nauki rysunku.

Podane przykładowo grupy czytelników świadczą o ich różnorodności. W zależności od typu i wielkości księgozbioru liczba użytkowników wzrastała lub malała. O liczbie czytelników, odwiedzin i liczbie wydanych tomów decydowały także warunki lokalowe czytelni. Biblioteka Jagiellońska oprócz czytelni głównej posiadała czytelnie specjalistyczne. Pozostałe biblioteki dysponowały czytelniami o małej powierzchni, bez odpowiedniego oświetlenia i ogrzewania. Biblioteka Muzeum Etnograficznego, mieszcząca się w dwóch pokojach, nie posiadała samodzielnej czytelni, lecz jedynie wydzieloną część jednego z pomieszczeń. O liczbie posiadanych miejsc w czytelniach brak danych. Brak również danych do przeprowadzenia analizy statystycznej czytelników, odwiedzin i wydanych tomów, w jakimś jednym określonym roku dla wszystkich bibliotek. Przykładowo można podać, iż w 1926 r. w Bibliotece Jagiellońskiej zarejestrowano 53 137 odwiedzin czytelników, którym wydano 182 188 tomów, na zewnątrz wypożyczono 11 003 osobom - 16 538 tomów⁸³. W latach 1926/27 z czytelni Biblioteki PAU skorzystało 318 osób - 3 714 razy. Na miejscu wydano 2 386 tomów i 423 rękopisy, zaś na zewnątrz wypożyczono 1 404 tomy⁸⁴. W tym okresie z czytelni Biblioteki Miejskiego Muzeum Przemysłowo-Artystycznego skorzystało 991 osób⁸⁵. Rok wcześniej, bo w 1925 ze zbiorów Biblioteki Archiwum Akt Dawnych miasta Krakowa skorzystały 134 osoby⁸⁶. W latach 1928/29 w Bibliotece Muzeum Czartoryskich zanotowano 2 022 odwiedzin 169 czytelników, do użytku których wydano 2 822 rękopisów i 765 druków⁸⁷.

Na podstawie dotychczas zebranych danych nie można prześledzić rozwoju czytelnictwa w latach 1918 - 1939. Analizę utrudniają z jednej strony błędy w sprawozdaniach rocznych, traktujące w niektórych przypadkach liczbę odwie-

dzin jako liczbę czytelników, zaś w pozostałych osobno podawano liczbę czytelników i liczbę odwiedzin. Dodatkową trudność stanowił brak jednoznacznego określenia roku sprawozdawczego. Dla niektórych bibliotek był to rok kalendarzowy, dla innych zaś okres brany na przełomie dwóch lat. Rozwój czytelnictwa w bibliotekach naukowych w latach 1918 - 1939 wymaga dodatkowych i bardzo szczegółowych badań, których wyniki stanowiąc będą podstawę do przeprowadzenia wszelkich analiz statystycznych.

UWAGI KONCOWE

Sytuacja panująca w krakowskich bibliotekach naukowych była odbiciem trudnego położenia, w jakim znalazło się całe bibliotekarstwo polskie okresu międzywojennego. Ściśle wiązała się z kryzysem gospodarczym, pewnym zastojem w całym życiu naukowo-kulturalnym oraz trudnościami finansowymi, z jakimi borykały się biblioteki. Kłopoty finansowe wpływały hamująco na pracę bibliotekarzy, bowiem niskie płace zmuszały do dodatkowego zarobkowania, automatycznie obniżając wydajność pracy. Ponadto brak funduszy powodował ograniczenie do minimum zakupu oraz uniemożliwiał prowadzenie systematycznego porządkowania i konserwacji zbiorów.

Dodatkową trudność stanowił brak wykwalifikowanego personelu bibliotecznego. Znaczna część bibliotekarzy fachowych zajęta była sprawami rewindykacji zbiorów, które znalazły się na ziemiach rosyjskich oraz w Komisji Odszkodowań, prowadząc rozmowy w kwestii rozrachunku z Austrią o przejęte biblioteki.

Podane przykłady nie wyczerpują całego zestawu trudności, tak charakterystycznych dla pracy bibliotek naukowych w latach 1918 - 1939. Mimo tych trudności zarejestrować należy liczne osiągnięcia, zarówno w skali bibliotekar-

stwa krajowego, jak również poszczególnych bibliotek ze szczególnym uwzględnieniem krakowskich. Do nich należą niewątpliwie osiągnięcia w zakresie budownictwa bibliotecznego: budowę nowego gmachu Biblioteki Jagiellońskiej. Kolejny sukces to rewindykacja znacznej części zbiorów Biblioteki Muzeum Czartoryskich i ich opracowanie. Dalej, znaczne powiększenie stanu księgozbiorów, wbrew trudnościom finansowym i lokalowym; ożywienie kontaktów między innymi bibliotekami i instytucjami naukowymi w zakresie wymiany za wydawnictwa własne i dublety, wszechstronne opracowywanie zbiorów i informowanie o własnych zasobach.

PRZYPISY

* Artykuł jest fragmentem obszernej rozprawy pisanej pod kierunkiem doc. dra hab. Jerzego Jarowieckiego. Jedną jej część pt. Biblioteki naukowe w Krakowie podczas okupacji hitlerowskiej 1939-1945 opublikowano w Roczniku Naukowo-Dydaktycznym WSP w Krakowie 12.78: Prace Bibliotekoznawcze I. Kraków 1982 s. 51-71.

1. E. Kuntze: Potrzeby polskich bibliotek naukowych. "Nauka Polska" 1919 t. 2 s. 510.
2. "Głos Narodu" 1928 nr 144 s. 5.
3. Sprawozdania dotyczące Biblioteki Jagiellońskiej zawarte zostały w poszczególnych numerach "Przeglądu Bibliotecznego"; Biblioteki PAU w "Rocznikach PAU"; Biblioteki Muzeum XX Czartoryskich - "Kwartalnika Historycznego"; Archiwum Akt Dawnych m. Krakowa - "Kwartalnika Historycznego"; Centralnej Biblioteki Nauczycielskiej - "Dziennika Urzędowego KOSK".
4. J. Borsteinowa: Biblioteki naukowe w Polsce w oświetleniu statystycznym. "Przegląd Biblioteczny" 1928 z. 4 s. 283-299, tenże: Biblioteki wyższych zakładów naukowych (w Polsce). "Kwartalnik Statystyczny" 1939 t. 7, z. 1 s. 253-260.
5. S. Demby: Biblioteki. "Nauka Polska". Materiały do spisu instytucji i towarzystw naukowych w Polsce. 1927 t. 7 s. 162-221, tenże: Biblioteki. "Nauka Polska". Materiały do spisu... Supl. do t. 7 1930 t. 12 s. 139-186.

6. E. Kuntze: Potrzeby polskich bibliotek... s. 503-554.
7. W. Semkowicz: Życie naukowe współczesnego Krakowa. Biblioteki. "Nauka Polska" 1939 t. 24 s. 135-141.
8. Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Krakowie [dalej: WAP w Krakowie]. Zespół akt Muzeum Przemysłowo-Artystycznego [dalej: MPA] 8.
9. Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1928 s. 440.
10. J. Borsteinowa: Biblioteki naukowe... s. 283.
11. J. Grycz: Biblioteka Jagiellońska w latach 1918-1927. "Prz. Bibl." 1927 s. 143.
12. Tamże: s. 144.
13. D. Rederowa, Z. Jabłoński: Zarys dziejów Biblioteki PAN w Krakowie w latach 1856-1956. "Rocz. Bibl. PAN w Krakowie" 1955 s. 37.
14. Regulamin Biblioteki Polskiej Akademii Umiejętności. "Rocznik PAU" 1929/30 s. 146.
15. Biblioteka Muzeum XX Czartoryskich w Krakowie. Rys historyczny i stan obecny. "Prz. Bibl." 1927 s. 167.
16. W. Semkowicz: Życie naukowe... s. 144.
17. Muzeum XX Czartoryskich w Krakowie w 1936 roku. "Nowa Książka" 1937 z. 4 s. 212.
18. W. Semkowicz: Życie naukowe... s. 148.
19. Biblioteka Miejskiego Muzeum Przemysłowego. WAP w Krakowie, Zespół akt MPAS.
20. Tamże.
21. Sprawozdanie z działalności Muzeum Przemysłowego im. dra A. Baranieckiego za rok 1932. Biblioteka WAP w Krakowie. Zespół akt MPAS s. 6.
22. S. Udziela: Muzeum Etnograficzne w Krakowie. "Ziemia" 1926 nr 13/14 s. 200.
23. S. Demby: Biblioteka Archiwum Akt Dawnych. "Nauka Pol." 1930 t. 12 s. 147, ponadto Archiwum Akt Dawnych miasta Krakowa. "Kwartalnik Historyczny" 1924 z. 4 s. 569, Archiwum Akt Dawnych miasta Krakowa. "Kwartalnik Historyczny" 1926 z. 2 s. 296-297, Archiwum Akt Dawnych miasta Krakowa. "Kwartalnik Historyczny" 1933 z. 2 s. 701-702.
24. E. Chwalewik: Zbiory polskie. Warszawa 1926 t. 1 s. 147.
25. J. Jeleniewska-Slesińska: Programy. Biblioteka i Galeria, w: Materiały do dziejów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie 1895-1939 t. 2 s. 168.

26. Z dziejów Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie w latach 1919-1967. Kraków 1970 s. 596.
27. Borowiec: Okręg. Biblioteka Wojskowa w Krakowie. "Bibliotekarz" 1946 nr 1/2 s. 27.
28. S. Surzycki: Spółdzielczy Instytut Naukowy. "Biblioteka Spółdzielcza" 1929 nr 11 s. 27.
29. Czytelnia i Biblioteka. Sprawozdanie za rok 1921, w: Biblioteka Stowarzyszenia Przyjaciół Francji. 1921/22 t. 2 s. 84.
30. J.G.: Centralna Biblioteka Nauczycielska Okręgu Szkolnego Krakowskiego. "Prz. Bibl." 1927 z. 2 s. 171.
31. Statut Biblioteki zatwierdzony przez Ministerstwo WRIOP z dnia 9 marca 1926 roku. Prez. 953/26.
32. Z. Rybarska: Biblioteka Główna. W: Akademia Ekonomiczna w Krakowie w ubiegłym półwieczu. Kraków 1975 s. 105.
33. Statut Akademii Handlowej w Krakowie. Kraków 1939 s. 8, § 15.
34. Biblioteka Naukowego Instytutu Katolickiego w Krakowie. "Przegl. Bibl." 1928 z. 4 s. 330.
35. (t): Tragedia prastarej Biblioteki Jagiellońskiej. "Ilustrowany Kurier Codzienny" 1928 nr 47 s. 1.
36. Biblioteka Jagiellońska wali się w dalszym ciągu. "Czas" 1928 nr 45 s. 2; Groźba runięcia poważy w Bibliotece Jagiellońskiej. "Głos Narodu" 1928 nr 42 s. 5; Katastrofalne położenie Biblioteki Jagiellońskiej. "Czas" 1928 nr 40 s.2; Nowa katastrofa budowla-
na w Bibliotece Jagiellońskiej. "Głos Narodu" 1928 nr 57 s. 5; O budowę nowego gmachu Biblioteki Jagiellońskiej. "Nowa Reforma" 1928 nr 38 s. 3; O budowę rynchłą gmachu Biblioteki Jagiellońskiej. "Głos Narodu" 1928 nr 173 s. 5.
37. A[leksander] B[irkenmajer]: Sprawa budowy nowego gmachu Biblioteki Jagiellońskiej. "Prz. Bibl." z. 4 s. 319.
38. Akt erekcyjny nowego gmachu Biblioteki Jagiellońskiej. Czas 1931 nr 133 s. 1.
39. D. Rederowa, Z. Jabłoński: Zarys dziejów Biblioteki PAN... s. 29.
40. Tamże: s. 39.
41. Sprawozdanie z działalności Muzeum Przemysłowego im. dra A. Baranieckiego za rok 1935. WAP w Krakowie, Ze-
spół akt MPAS s. 5.

42. Biblioteka XX Czartoryskich: "Kwart. Hist." 1920 s. 194.
43. J[ózef] G[rycz]: Biblioteka Jagiellońska w latach 1918-1927. "Prz. Bibl." 1927 z. 2 s. 144.
44. W. Semkowicz: Życie naukowe... s. 134.
45. Biblioteka Jagiellońska w 1933/34 roku. "Nowa Książka" 1935 z. 4 s. 158.
46. D. Rederowa, Z. Jabłoński: Zarys dziejów Biblioteki PAN... s. 38.
47. Statut Bibliotek Nauczycielskich w Okręgu Szkolnym Krakowskim § 30, zatwierdzony rozporządzeniem Ministra WRiOP z dnia 9 marca 1926. Dz. Urz. KOSK 1926 nr 6 s. 163.
48. J[ózef] G[rycz]: Centralna Biblioteka Nauczycielska... s. 174.
49. Sprawozdanie Miejskiego Muzeum Przemysłowo-Artystycznego im. dra A. Baranieckiego za czas od 1 IV 1937 do 30 III 1938. WAP w Krakowie. Zespół akt MPAS s. 44.
50. [F. Pappe]: Biblioteka i Muzeum XX Czartoryskich. Sprawozdanie z lat 1927-29. "Prz. Bibl." z. 2 s. 257.
51. J. Jeleniewska-Slesińska: Programy... s. 168.
52. D. Rederowa, J. Jabłoński: Zarys dziejów Biblioteki PAN... s. 31.
53. W. Semkowicz: Życie naukowe... s. 138.
54. J[ózef] G[rycz]: Centralna Biblioteka Nauczycielska... s. 174.
55. W. Semkowicz: Życie naukowe... s. 136.
56. Sprawozdanie z czynności Akademii od czerwca 1926 do czerwca 1927. Biblioteka. "Rocznik PAU" 1926/27 s. 25.
57. Sprawozdanie z czynności Akademii od czerwca 1937 do czerwca 1938. Biblioteka "Rocz. PAU" 1937/38 s. 52.
58. Sprawozdanie z czynności i wydawnictw PAU od czerwca 1926 do czerwca 1927... s. 25; Sprawozdanie z czynności Akademii od czerwca 1937 do czerwca 1938... s. 52.
59. Sprawozdanie z działalności Muzeum Przemysłowego im. dra A. Baranieckiego w Krakowie za rok szkolny 1929/30. Biblioteka. WAP w Krakowie. Zespół akt MPAS s. 10.
60. S. Surzycki: Spółdzielczy Instytut Naukowy... s. 26.
61. Sprawozdanie z pracy Centralnej Biblioteki Nauczycielskiej KOSK w roku szkolnym 1937/38. "Dzien. Urz. Kuratorium OSK" 1939 nr 3 s. 87.

62. Sprawozdanie Wydziału Towarzystwa Muzeum Etnograficznego w Krakowie za rok 1918 i 1919. Kraków 1920 s. 7.
63. Czytelnia i Biblioteka. Sprawozdanie za rok 1921. Biblioteka Stowarzyszenia Przyjaciół Francji. 1921/22 t. 2 s. 84.
64. J. Grycz: Biblioteka Jagiellońska... s. 145.
65. Regulamin porządkowy Biblioteki PAU § 14 "Rocz. PAU" 1929/30 s. 151.
66. Sprawozdanie z działalności Muzeum Przemysłowego im. dra A. Baranieckiego w Krakowie za rok szkolny 1929/30. WAP w Krakowie. Zespół Akt MPAS.
67. J. Grycz: Centralna Biblioteka Nauczycielska... s. 173.
68. J. Grycz: Biblioteka Jagiellońska w Krakowie. Katalog biblioteki podręcznej czytelnii oraz biura katalogowego. Kraków 1925.
69. K. Piekarski: Inkunabuły Biblioteki Jagiellońskiej. Inwentarz przybytków z lat 1900-1927. Nr 1-75. "Prz. bibl." 1930 z. 1 s. 42-51; Tenże: Inkunabuły Biblioteki Jagiellońskiej. Inwentarz przybytków z lat 1900-1935. Nr 76-187. "Prz. Bibl." 1936 z. 1 s. 84-99.
70. W. Horodyński: Dział nut w Bibliotece Jagiellońskiej. "Prz. Bibl." 1935 z. 1 s. 56-61.
71. J. Reiss: Książki o muzyce w Bibliotece Jagiellońskiej. Cz. III, od w XVI do XVIII. Katalog. Kraków 1938.
72. Z. Ameisenowa: Nieznany drzeworyt XV w. w Bibliotece Jagiellońskiej. "Prz. Bibl." 1929 z. 2 s. 219-230; tenże: Codex picturatus Baltazara Bohema. "Sztuki Piękne" 1924.
73. W. Konczyńska: Zarys dziejów Biblioteki Jagiellońskiej. Kraków 1923; Także: Biblioteka Jagiellońska. Przewodnik dla zwiedzających. Kraków 1923.
74. S. Komornicki, M. Gąsiorowska: Katalog rękopisów iluminowanych. "Bulletin de la Societe Française de Reproductions de Manuscrits a'Peintures" 18-e année Paris 1935.
75. K. Buczek: Z przeszłości Biblioteki XX Czartoryskich oraz przyczynki do dziejów Biblioteki Poryckiej.
76. J. Lipski: Materiały do dziejów Szkolnictwa polskiego z rkpsów Muzeum Czartoryskich. Kraków 1923; Tenże: Archiwum Kuratorii Wileńskiej A. Czartoryskiego. Kraków 1923.
77. M. Kukiel: Banicja ks. Czartoryskiego i katastrofa Puław. Kraków 1930; tenże: Archiwum polityczne powstania

styczniowego w Muzeum XX Czartoryskich. "Prz. Bibl." 1933 z. 1 s. 13-17.

78. K. Buczek: Z dziejów polskiej archiwistyki prywatnej. Archiwa XX Czartoryskich. Kraków 1938.
79. Katalog czasopism i wydawnictw ciągłych znajdujących się w Bibliotece Polskiej Akademii Umiejętności. 1. Czasopisma i wydawnictwa ciągle bieżące. Kraków 1930.
80. Katalog rzeczowy (Centralnej Biblioteki Nauczycielskiej w Krakowie). Metodyka i dydaktyka geografii. Kraków 1931.
81. Czytelnia i Biblioteka... s. 84.
82. Katalog Bibl. Wojskowej DOK No V Kraków. Stan księgozbioru w dn. 15 lipca 1930. Kraków. Stan księgozbioru w dn. 15 lipca 1930. Kraków 1932.
83. Biblioteka Jagiellońska w r. 1926. "Kwart. Hist." 1926 z. 2 s. 300.
84. Sprawozdanie z czynności Akademii od czerwca 1926 do czerwca 1927. "Rocz. PAU" 1926/27 s. 24.
85. Sprawozdanie z działalności Miejskiego Muzeum Przemysłowego za rok szkolny 1926/27. WAP w Krakowie. Zespół akt MPA8 s. 5.
86. Archiwum Akt Dawnych miasta Krakowa. "Kwart. Hist." 1926 z. 2 s. 297.
87. Bibl. i Muzeum XX Czartoryskich w Krakowie. Sprawozdanie za lata 1927-29. "Prz. Bibl." 1930 z. 2 s. 256.